

Koninkrijk León (1126-1230)

(voor een stamboom van de koningen van León [zie bijlage](#))

De periode 1126-1230 wordt vooral gekenmerkt door de strijd tussen de koninkrijken León en Castilië om de macht in het christelijk deel van het Iberisch schiereiland. Maar ook Portugal, dat rond deze tijd ontstond, deed zich gelden. Onder druk van de paus werd de aandacht verlegd naar gezamenlijke strijd tegen de Moren. In 1230 werden Castilië en León permanent verenigd onder de kroon van Castilië.

Vrede met Aragón

Na de dood van koningin Urraca in 1126 werd haar zoon Alfons VII gekroond als koning van León in de kathedraal van de hoofdstad. Direct na de plechtigheid claimde hij al zijn rechten op het koninkrijk Castilië, waar zijn stiefvader, koning Alfons I van Aragón, een aanzienlijke troepenmacht had gestationeerd om zijn aanspraken op Castilië kracht bij te zetten. De legers van beide koningen trokken weliswaar tegen elkaar op, maar een treffen bleef uit. Beiden hadden andere zaken aan hun hoofd. De Leonese koning wilde orde op zaken stellen in het graafschap van Portugal en zijn Aragonese tegenspeler had te stellen met aanvallen van de Almoraviden, orthodoxe islamieten die vanaf 1090 tot 1145 zouden heersen over al-Ándalus. Mede dankzij bemiddeling van edelen en geestelijken uit beide koninkrijken werd de vrede getekend in 1127 met het pact van Támara. De grenzen tussen beide rijken werden vastgelegd en in ruil voor een aantal gebiedsdelen zag de Aragonese koning af van verdere aanspraken op Castilië.

Portugal wordt een zelfstandig koninkrijk

Vlak daarop drong Alfons VII het graafschap Portugal binnen dat geregeerd werd door zijn tante, Teresa van León. Zij was een onwettig kind van Alfons VI, de grootvader van Alfons VII. In 1095 huwde zij Hendrik van Bourgondië, ter gelegenheid waarvan het echtpaar het graafschap Portugal ontving uit handen van Alfons VI. Na de dood van Hendrik in 1112 regeerde Teresa over dit gebied als koningin van Portugal en kwam later in conflict met haar neef, Alfons VII. Haar alliantie met een Galicische graaf bracht haar tevens in conflict met de edelen van Portugal die een Galicische overheersing vreesden. De zoon van Teresa, Alfons van Portugal, nam het op voor de belangen van de Portugese edelen en vocht met succes een slag uit tegen de troepen van zijn moeder. Teresa vluchtte en Alfons nam het bestuur van het Portugese graafschap over. Nadat hij in 1139 een grote overwinning had behaald op de Almoraviden, werd hij uitgeroepen tot koning van Portugal. In 1143 sloot de Portugese koning een vredesovereenkomst met Alfons VII, het verdrag van Zamora, waarmee de zelfstandigheid van Portugal definitief bezegeld werd.

Teresa van León
ca. 1083-1130

Alfons I van Portugal
1109-1185

Alfons VII trad in 1128 in het huwelijk met Berenguela, de dochter van de graaf van Barcelona. Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren, waarvan er vier vooraanstaande rollen zouden gaan spelen. Hun zonen Sancho en Ferdinand zouden later koning worden van respectievelijk Castilië en León, waardoor beide rijken weer langdurig van elkaar zouden worden gescheiden. De oudste dochter Sancha huwde Sancho VI, koning van Navarra en de tweede dochter Constance trouwde met Louis VII, koning van Frankrijk.

Keizer Alfons VII en de erfenis van Alfons I van Aragón

In 1134 overleed Alfons I van Aragón. Hij had geen nakomelingen en liet zijn bezittingen na aan een drietal militaire ordes, een testament dat door de edelen van Aragón niet werd geaccepteerd. En ook Alfons VII ging hiermee niet akkoord. Net als de overledene was hij een achterkleinzoon van Sancho de Grote van Pamplona en vanwege deze verwantschap meende hij aanspraak te kunnen maken op althans delen van de nalatenschap. De edelen van Aragón beslisten echter anders. Aragón werd gesplitst in de zelfstandige rijken Navarra en Aragón. Navarra kwam in handen van García Ramírez, een neef van Alfons VII, die zich goed wist te verdedigen tegen de Leonese aanvallen. Aragón kwam onder bewind van de zwakke Ramiro II de Monnik, die meer belangstelling had voor religieuze zaken dan voor veldtochten. Alfons VII, die geen genoegen nam met de gang van zaken, viel het Aragón van Ramiro II binnen en nam bezit over de stad Zaragoza, die in 1118 door de Aragonezen veroverd was op de Moren.

Alfons VII van León
1105-1157

Alfons VII was toen de machtigste vorst van het christelijke noorden van het schiereiland en liet zich op 26 mei 1135 in de kathedraal van León kronen tot keizer van Spanje. De plechtigheid werd voltrokken door de bisschop van León uit naam van de toenmalige paus Innocentius II. Bij deze plechtigheid waren de koning van Navarra, de graaf van Barcelona en andere heersers aanwezig. Ook lieten diverse Moorse vorsten zich bij die gelegenheid vertegenwoordigen. Uiteraard ontbrak de koning van Aragón.

van Navarra, de graaf van Barcelona en andere heersers aanwezig. Ook lieten diverse Moorse vorsten zich bij die gelegenheid vertegenwoordigen. Uiteraard ontbrak de koning van Aragón.

Stabilisatie en de strijd met de Moren

In 1136 sloot Alfons VII een overeenkomst met Navarra dat hij de zeggenschap over Zaragoza gunde. Met Ramiro II van Aragón sloot hij eveneens een pact en regelde hij het huwelijk van zijn oudste zoon Sancho met Petronila, de dochter van de Aragonese koning. Dit huwelijk ging op het laatste nippertje niet door. De Aragonese edelen vonden dat dit te ver ging en besloten tot een huwelijk van Petronila met Ramón Berenguer IV, de graaf van Barcelona. Dit alles had overigens een stabiliserend effect in de christelijke rijken en gaf Alfons VII volop de gelegenheid zich te richten op de verovering van Moors grondgebied. De steden Coria, Jaén en Córdoba vielen in de jaren 1142-1144 in handen van de Leonees, zij het dat de hoofdstad van het oude kalifaat van Córdoba direct erna weer door de Moren werd heroverd.

Kroning van Alfons VII tot keizer in 1135

Dit alles had overigens een stabiliserend effect in de christelijke rijken en gaf Alfons VII volop de gelegenheid zich te richten op de verovering van Moors grondgebied. De steden Coria, Jaén en Córdoba vielen in de jaren 1142-1144 in handen van de Leonees, zij het dat de hoofdstad van het oude kalifaat van Córdoba direct erna weer door de Moren werd heroverd.

De verovering van Almería, gelegen in het uiterste zuiden van het schiereiland was het volgende doel. Deze stad was in handen van de Almohaden, net als de Almoraviden een orthodoxe Berberstam, die in Afrika de macht hadden overgenomen en vanaf 1145 begonnen waren delen van het Iberisch schiereiland te veroveren. In 1147 werd Almería door Alfons VII veroverd, waarbij hij gesteund werd door een Genuese vloot en Franse kruisridders die door de paus tot deelname aan deze veroveringstocht waren opgeroepen.

Strijd om Navarra, León valt uiteen

In 1150 overleed de koning van Navarra, García Ramírez, die zijn rijk naliet aan zijn zoon, de pas zestien jaar oude Sancho VI. Alfons VII zette de jonge koning direct onder druk door hem te dwingen in te stemmen met een huwelijk tussen Alfons' oudste zoon en de zuster van de Navarrese koning. Het jaar daarop voerde Alfons VII de druk op Navarra verder op door met Ramón Berenguer IV, graaf van Barcelona, die door zijn huwelijk met de Aragonese kroonprinses Petronila feitelijk regeerde over Aragón, af te spreken Navarra onder hen beiden te verdelen.

Maar van de voorgenomen verdeling van Navarra kwam niets terecht. Alfons VII wilde uiteindelijk de zaak niet op de spits drijven en zocht verzoening met de Navarrese koning door hem zijn dochter Sancha aan te bieden als bruid. Dit huwelijk werd gesloten in 1153.

Vlak voor zijn dood in 1157 wisten de Almohaden de stad Almería op de Leonese keizer te heroveren. Alfons VII probeerde nog een tegenaanval te doen, maar faalde. Na zijn terugkeer in León overleed Alfons VII. Het rijk viel uiteen. Zijn oudste zoon Sancho erfde de troon van Castilië als Sancho III en zijn tweede zoon Ferdinand volgde hem op als Ferdinand II van León.

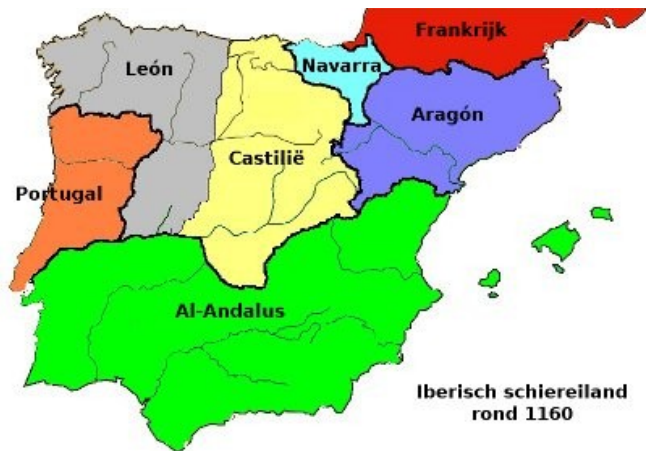
León onder Ferdinand II

In 1158 sloot Ferdinand II met zijn broer Sancho III het verdrag van Sahagún, waarin werd overeengekomen om samen de strijd tegen de Moren aan te gaan. Ook hield dit verdrag de afspraak in, dat in geval van overlijden van een van hen, diens rijk zou toevallen aan de overlevende. Maar het liep anders. Toen Sancho III van Castilië in datzelfde jaar overleed, hield Castilië zich niet aan het verdrag en werd de zoon van Sancho benoemd tot koning van Castilië als Alfons VIII. Deze koning was toen pas drie jaar oud en er ontstond grote onrust in Castilië toen adellijke families - de Huizen van Lara en Castro - elkaar het regentschap over de jonge koning betwistten. Gedurende de strijd om de macht in Castilië steunde Ferdinand II van León het Huis van Castro en benoemde hij Ferdinand Rodríguez van Castro tot zijn opperhofmeester. De Leonese koning wilde de opvoeding van zijn jonge neefje op zich nemen en eiste van de edelen van het Huis van Lara, die Alfons VIII verborgen hielden, dat deze aan hem zou worden overgedragen. Maar dat gebeurde niet. Alfons VIII bleef onvindbaar voor de Leonese koning totdat hij in 1170 op meerderjarige leeftijd formeel gekroond werd als koning van Castilië.

In 1165 trad Ferdinand II in het huwelijk met Urraca, prinses van Portugal, dochter van koning Alfons I. Rond die tijd begon Ferdinand met de restauratie en herbevolking van de steden Ledesma en Ciudad Rodrigo, gelegen ten oosten van Salamanca vlak bij de grens van León en Portugal. Uit het huwelijk tussen Ferdinand II en Urraca werd de troonopvolger Alfons IX geboren. Rond 1171 werd Ferdinand gedwongen zijn vrouw te verstoten vanwege hun nauwe bloedverwantschap. Urraca was namelijk een volle nicht van hem. Later huwde Ferdinand nog twee keer.

Oorlog met Castilië en Portugal

Het niet nakomen van de Castilianen van het verdrag van Sahagún voor wat betreft de troonsopvolging, veroorzaakte in de laatste decennia van de 12e en de eerste van de 13e eeuw voortdurend spanningen tussen de rijken León en Castilië. In 1162 veroverde Ferdinand II de stad Toledo. Hij benoemde zijn opperhofmeester, Ferdinand van Castro, tot gouverneur. Later werd de Castiliaanse edelman voor zijn diensten aan de koning van León beloond met de benoeming tot burgemeester van de Leonese hoofdstad. Maar voordat het zover was voerde Ferdinand van Castro succesvol slag met het hem vijandige Huis van Lara in 1164. Ferdinand II verzoende zich daarop met de edelen van het Huis van Lara met wie hij overeenkwam Toledo te beschermen tegen aanvallen van de Moren.

Ferdinand II van León
1137-1188

Ook in het westen van zijn rijk ondervond Ferdinand II problemen toen tussen 1166 en 1168 zijn schoonvader, koning Alfons I van Portugal zich meester maakte van een aantal gebieden die aan de kroon van León behoorden. Aanleiding was de restauratie van Ciudad Rodrigo. De Portugese koning verdacht Ferdinand II ervan deze stad, zo dichtbij de grens met Portugal, te willen versterken om van daaruit een aanval op Portugal te doen. Alfons I van Portugal drong Galicië binnen, veroverde diverse steden om vervolgens in het zuiden Leonese steden aan te

Alfons I van Portugal bij Badajoz in 1169

vallen. Badajoz, gelegen op korte afstand van de Portugese grens en in handen van de Almohaden was een volgend doel. Toen greep Ferdinand II in die, zich baserend op het verdrag van Sahagún, de Portugezen het recht ontzegde deze stad in te nemen. Hij stuurde een troepenmacht naar Badajoz, dat de koning van Portugal nog niet had weten in te nemen, waarop de Portugezen op hun beurt belegerd werden door het Leonese leger. De rivaliserende troepen vochten de strijd uit in de straten van Badajoz, waarbij de Portugezen het onderspit delfden. De Portugese koning trachtte te vluchten, maar brak daarbij een been en werd gevangengenomen.

Ferdinand II behandelde zijn schoonvader met eerbied, stelde zijn artsen ter beschikking en hergaf hem de vrijheid in ruil voor enkele belangrijke steden die Alfons I op hem veroverd had. Ferdinand liet Badajoz overigens in vazalschap aan de Moren.

In 1178 brak er opnieuw een conflict uit tussen León en Castilië, dat hulp kreeg van Portugal. Dit conflict werd beëindigd in 1180 met het pact van Tordesillas, maar vanaf 1188, het jaar waarin Ferdinand stierf zou de strijd tussen deze rijken opnieuw opvlammen.

De Orde van Santiago en de opvolging van Ferdinand II

Tussen 1164 en 1177 kende Ferdinand II een groot aantal steden privileges toe. Ook stichtte hij de Orde van Santiago, vernoemd naar de heilige Jacobus van Santiago, beschermheer van Spanje, ook bekend als Jacobus de Morendoder, die volgens de legende meermalen meestreed tijdens veldslagen tussen christenen en Moren. Deze militaire en religieuze orde had ten doel de strijd tegen de Moren te bevorderen en de pelgrims naar Santiago te beschermen. Paus Alexander III verleende de stad Santiago de Compostela de gunst het heilige jubileum van Jacobus te mogen vieren in 1181, een gebaar waardoor het aantal pelgrimstochten naar de stad zeer bevorderd werd, hetgeen een gunstig effect had op de economische en culturele ontwikkeling van de streken waar de uit de tiende eeuw daterende *Camino de Santiago* doorheen liep.

De heilige Jacobus door Rembrandt

Tegen het eind van zijn leven werd Ferdinand geconfronteerd met de wens van zijn derde vrouw, Urraca López de Haro, om hun zoon Sancho de troon van León na te laten. Zij verdedigde dit verlangen door te wijzen op de ontbinding van Ferdinands eerste huwelijk met zijn nicht Urraca van Portugal vanwege hun bloedverwantschap en de vermeende illegitimiteit van het kind uit dit huwelijk, Alfons IX. Ferdinand II gaf gehoor aan deze wens en verbande zijn eerstgeboren

zoon. Na de dood van Ferdinand II in 1188 zette de stiefmoeder van Alfons IX alles in het werk om niet hem, maar haar eigen kind Sancho op de troon te krijgen, waarvoor zij de steun kreeg van de heersers over Portugal en Castilië die erop uit waren om León op te delen. Maar alles keerde ten goede voor Alfons IX en hij volgde zijn vader opvolgde als koning van León.

De Cortes van 1188

Alfons IX was nog maar zeventien jaar oud toen hij in 1188 de Leonese troon besteeg. Belaagd door al zijn burens, in het zuiden de Almohaden, in het westen Portugal en niet in het minst door Castilië in het oosten riep hij in dat jaar de Cortes (hofraad) van León bijeen.

Zoals gebruikelijk behoorden daar de belangrijke geestelijken toe, waaronder de bisschop van Santiago de Compostela en de hoge adel en ook waren bestuurders van de grote steden aanwezig. De steden waren rijk in die tijd en het koninkrijk arm. Alfons IX vroeg en kreeg financiële hulp voor de noodzakelijk geachte oorlogvoering. In ruil hiervoor beloofde hij zijn rijk bestuurlijk op orde te brengen en machtsmisbruik van edelen tegen te gaan. Bijzonder was dat voor deze Cortes ook vertegenwoordigers van het volk waren uitgenodigd; historisch gezien een novum.

Alfons IX van León
1137-1188

León en Castilië strijden om de hegemonie

Om aan de opdringende oosterburen te ontkomen probeerde Alfons IX de banden aan te halen met koning Alfons VIII van Castilië, een oudere neef van hem. Daar was de Castiliaan toe bereid en ter bevestiging van de goede relatie sloeg Alfons VIII zijn jonge neef uit León tot ridder. Voor Alfons IX een vernederende ervaring omdat hij daarbij de hand moest kussen van zijn rivaal. Het bleek tevergeefs, de Castiliaan verbrak de gesloten overeenkomst al spoedig en trachtte delen van León die nog nooit onder Castiliaans regime hadden verkeerd in handen te krijgen. Tegelijkertijd drongen ook de troepen van de Portugese koning, Sancho I, León binnen en kwam Alfons IX in

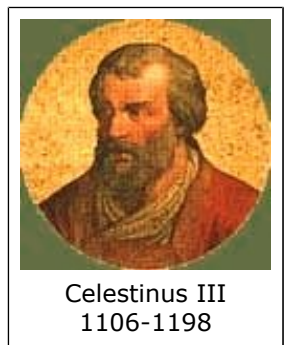

het nauw. Langs diplomatieke weg trachtte hij eerst om de Portugese koning voor zich te winnen. Hij bracht Sancho I een bezoek en regelde een huwelijk tussen hemzelf en de dochter van Sancho, Teresa van Portugal. Dat huwelijk stuitte op grote weerstand vanwege de bloedverwantschap tussen de echtelieden - beiden waren kleinkinderen van Alfons I, de eerste koning van Portugal - en werd door paus Celestinus III in 1191 onwettig verklaard.

Omdat de veroveringszucht van Castilië een bedreiging vormde voor alle andere christelijke rijken sloten op initiatief van de Portugese vorst León, Aragón, Navarra en Portugal een verbond dat in 1191 in de stad Huesca werd bekrachtigd. Het hield in dat alle participanten afspraken niet zonder steun van de anderen een oorlog te zullen beginnen of afzonderlijk vrede te sluiten met Castilië. Maar het bleek zoals zovele verdragen tussen de voortdurend twistende christelijke koningen van weinig waarde. In 1192 tekende de Aragonese koning zonder de verdragsgenoten te raadplegen de vrede met Castilië en toen in 1194 de Navarrese koning overleed en diens zoon weinig zin had in conflicten met Castilië, viel het bondgenootschap uiteen. Maar ook Alfons IX ging zijn eigen gang. De dreigende macht van de Almohaden bewoog hem ertoe met de Moorse heerser een niet-aanvalsverdrag aan te gaan, wat hem op een scherpe reprimande van paus Celestinus III kwam te staan. De paus excommuniceerde hem en beschouwde degenen die tegen León de wapens zouden opnemen als echte kruisvaarders.

Paus Celestinus grijpt in

Dat verleide de koning van Portugal, die dacht dat de dagen van het Leonese rijk geteld waren, ertoe om Galicië binnen te vallen. Ook Alfons VIII van Castilië zag dankzij de pauselijke bul zijn kans schoon om León te attackeren. Een tegenaanval bleef niet uit. Alfons IX van León viel Castilië aan met hulp van de Moren. De chaos werd compleet toen ook de Castiliaanse koning een verdrag sloot met de Almohaden. Een misstap die vergelijkbaar was met die van zijn Leonese neef, maar dit keer legde Celestinus geen sancties op. In plaats daarvan zond de paus een delegatie die geacht werd vrede tussen León en Castilië te bewerkstelligen. Dat lukte zowaar. In 1194 werd het pact van Tordehumas gesloten waarin diverse wederzijdse veroveringen ongedaan werden gemaakt. Ook beloofde Alfons IX te zullen trouwen met Berenguela, de dochter van Alfons VIII van Castilië. Het huwelijk werd eind 1197 met pracht en praal gesloten in de kathedraal van Valladolid.

Celestinus III
1106-1198

Strijd tegen de Moren

Nadat de plooiën tussen León en Castilië leken te zijn gladgestreken, besloot de Castiliaanse koning af te rekenen met zijn zuiderburen, de Almohaden die een voortdurende bedreiging vormden. Hij riep de hulp in van León, maar Alfons IX weigerde deze te geven vanwege het feit dat zijn neef geen aanstalten maakte om bezittingen terug te geven aan León waartoe hij zich verplicht had. Het liep slecht af voor de Castilianen. In de slag bij Alarcos, juli 1195, nabij Ciudad Real, leden de christelijke legers een grote nederlaag. De Moorse bedreiging bleef realiteit. Dit bracht enkele jaren later paus Innocentius III ertoe om de koning van Castilië op

Monument voor de slag bij Navas de Tolosa
La Carolina, Jaén

te roepen een kruistocht te beginnen tegen de Almohaden. Alfons VIII besloot dit keer niet alleen op te trekken tegen de Moren en verzekerde zich van de steun van Navarra en Aragón. Ook sloten tal van ridders uit andere Europese landen zich aan. Alfons IX van León weigerde zijn steun om precies dezelfde redenen als in 1195. Dit bracht de Castiliaanse koning in een lastig parket, want hij vreesde dat van zijn afwezigheid gedurende de kruistocht tegen de Almohaden, zijn buurman gebruik zou maken om de door hem geclaimde bezittingen met geweld in handen te krijgen. Wat ook gebeurde. De gezamenlijke christelijke legers brachten de Almohaden in de slag bij Navas de Tolosa in juni 1212 een vernietigende nederlaag toe. Deze slag wordt wel gezien als het definitieve keerpunt in de strijd tegen de Moren. Maar Alfons VIII stond bij terugkeer van het slagveld voor het voldongen feit dat de Leonese koning intussen een aantal door hem opgeëiste vestigingen in bezit had genomen.

Na de dood van de Castiliaanse koning in 1214 nam Alfons IX het initiatief tot nieuwe veroveringstochten op de Moren. De stad Cáceres was een zeer belangrijke Moorse vestiging en werd goed verdedigd. Vanaf 1218 ondernam Alfons IX vijf pogingen om deze stad te veroveren. De laatste keer, in 1229, had hij succes. Dit had een domino-effect: ook andere steden zoals Badajoz en Mérida vielen in christelijke handen.

León onder de kroon van Castilië

De Leonese koning nam het bestuur van zijn rijk serieus en bevorderde een voorspoedige economische ontwikkeling. Ook maakte hij zijn belofte waar om de macht van de edelen aan banden te leggen, een daad die voor die tijd ongekend was. Eén van zijn belangrijkste daden was door instelling van een studieceterum in Salamanca de basis te leggen voor de universiteit van deze stad die in 1254 zou worden opgericht.

Alfons IX overleed in 1230 en werd opgevolgd door zijn zoon Ferdinand III, zoon uit het huwelijk tussen Alfons IX en Berenguela van Castilië. Dit verliep niet zonder problemen, want Alfons IX had voor zijn dood de rechten op de troon aan zijn eerste vrouw, Teresa van Portugal en zijn twee dochters uit dat huwelijk toebedacht. Maar Ferdinand III, die in 1217 de kinderloze en vroeg overleden koning van Castilië was opgevolgd, nam daar geen genoegen mee en dreigde León onder de voet te lopen. Met het concordaat van Benavente werden de prinsessen van León schadeloos gesteld en Ferdinand III tot koning van León uitgeroepen. León werd gevoegd onder de kroon van Castilië, dat in zijn opmars als belangrijkste machtfactor op het Iberisch schiereiland niet meer te stuiten zou zijn.

Willem Peeters, 28 augustus 2011

Bijlage: stamboom van de koningen van León vanaf Alfons VI.

Jaartallen geven regeerjaren weer.

